

Hana Younis, *Žene u sudskim spisima 1878–1914. Odbjegle, preljubnice, rentijerke, zemljovlasnice*, Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, 2023, 335 str.

U širem kontekstu domaćeg historijskog okvira, određena razdoblja izranjaju kao prekretnice unutar kojih se isprepliću različiti kulturološki utjecaji kako bi nadalje oblikovali tok društvenog razvoja. Godine koje se protežu od 1878. do 1914. u Bosni i Hercegovini stoje kao jedan takav trenutak, kao most koji povezuje zalazak osmanskih utjecaja s nastajućom zorom kontinentalnih utjecaja novovjekovne Evrope. Ovo razdoblje služi kao svojevrsno ogledalo posebnosti Bosne i Hercegovine, ukazujući na nastojanja Austro-Ugarske monarhije da uspostavljanjem svoje vlasti pažljivo navigira očuvanjem osmanskih tradicija duboko usađenih u korijene složenog domaćeg društva. Naime, Austro-Ugarska monarhija pristupila je transformaciji Bosne i Hercegovine vrlo strateški, stvarajući kaleidoskop svojih vlastitih političkih, pravnih i kulturnih utjecaja u kombinaciji sa naslijeđem osmanske vlasti. Imajući to na umu, ova metamorfoza predstavljala je jednu postupnu evoluciju, nigdje izraženiju nego u području pravnih reformi koje su nastojale pomiriti osmansku prošlost s evropskom sadašnjošću. Usljed složenog spektra društvenih i političkih okolnosti, okupacijska vlast nije se opredijelila za temeljitu izmjenu pravnog okvira, već se on mijenjao djelovanjem pravne prakse i postupnim promjenama pisanih propisa, čime je očuvan kontinuitet između starog i novog prava.

Ova složena dinamika suptilno je oslikana u djelu *Žene u sudskim spisima 1878–1914*, čiji je autor dr. Hana Younis, s fokusom na dosad nedovoljno istraženo područje višeslojne uloge žena unutar sudova tokom perioda austrougarske okupacije, kao figura čija pozicija često trpi najizraženije implikacije društvenih oscilacija. U razdoblju koje se detaljno razmatra, sudaraju se vrtoglavi napredak evropskog feminističkog pokreta i kontekst vrlo konzervativnog kulturno-civilizacijskog kruga Bosne i Hercegovine. Naime, islamske tradicije, ukorijenjene u osmanskom naslijeđu, ublažavale

su val promjena za bosanskohercegovačke žene. Shodno tome, ovo djelo istražuje tu složenu dinamiku, razotkrivajući kako su islamski utjecaji perzistirali i stapali se s evoluirajućim evropskim idejama o položaju žena u društvu. Kroz detaljnu analizu lokalne arhivske građe te dostupnih sudskih zapisa, autorica otkriva autentične sudbene dokumente koji duboko uranjaju u različite uloge žena, obogaćuje svoja saznanja kontekstualnim razmatranjem i na taj način pruža sveobuhvatan i vjerodostojan uvid u svakodnevni život žena u jeku okupacije.

* * *

Sadržaj knjige podijeljen je u četiri poglavlja koja prate stvarne životne priče bosanskohercegovačkih žena, zabilježene u dostupnim sudskim zapisima u domaćim arhivama. Njihova svakodnevnica je prikazana kroz nekoliko ključnih aspekata, koji se suštinski mogu podijeliti na porodične i javne probleme, te poglavlje koje se naročito bavi slučajevima imenovanih pripadnica “visokog društva”.

Poglavljje “Porodični odnosi” prizma je kroz koju se promatraju složeno-sti porodične dinamike, osobito osvjetljene kroz kontekst sudskih postupaka. Naime, ovo poglavljje obrađuje pitanja kao što su sklapanje brakova, otmice, bigamija i poliandrija, razvod, preljube, briga o djeci, čedomorstva te načine na koji ovi društveni fenomeni navode žene da postanu dijelom sudskih postupaka tog vremena. Sudski postupci, nerijetko pristrasni, odjekivali su patrijarhalnim tonovima, naglašavajući mušku vlast koja je pratila živote žena. Ova dinamika je dodatno obremenjena aktualnim društvenim uslovima relevantnog vremenskog perioda, poput čestih migracija, rastućeg siromaštva i posljedičnog porasta kriminala, što je stvorilo okruženje u kojem su žene bile zavisne od braka, ali su ga istovremeno strateški koristile kao sredstvo zaštite od različitih teškoća koje proizilaze iz nestabilnog društva. U konačnici, ovo poglavljje nam pruža značajan uvid u istrajnost žena koje su aktivno tražile pravnu zaštitu unutar sistema koji je rijetko bio naklonjen njihovim interesima.

Drugo poglavlje nosi naziv “Javni život” i shodno tome ukazuje na raznolike perspektive kroz koje su žene pridonosile oblikovanju javnog života nakon osmanske vlasti u Bosni i Hercegovini. U ovom odjeljku dubinski se istražuje prisutnost žena unutar javnog domena, dinamika njihovog svakodnevnog života u urbanoj okolini, aspekti vezani uz prekršajno i kriminalno ponašanje te pitanje bluda. Žene su u ovim sferama istovremeno prikazane kao potencijalne žrtve, ali i kao moguće počiniteljice ovakvih djela, te često njihovi važni svjedoci. Posebna pažnja se pridaje analizi jednog od najgnusnijih i sveprisutnih zločina – silovanja, čija zabilježena učestalost još jednom potvrđuje kako ovaj fenomen prati životni put žena bez obzira na vremenski period ili stadij društvenog razvoja. Proučavajući ovu dimenziju javnog djelovanja, također se temeljito analiziraju ekonomske okolnosti koje su okruživale žene, njihova ograničena mogućnost profesionalnog angažmana, kao i vlasnička prava nad raznovrsnom imovinom. Arhivski dokazi potvrđuju kako su žene, često nedovoljno evidentirane u dokumentima toga vremena, u stvarnosti značajno oblikovale pokretačku silu unutar javnog života te postale njegovim neodvojivim čimbenicima.

Treće poglavlje, pod naslovom “Ugledne građanke: gospođe i hanume”, donosi priče o Savki Despić, Muliji Čomari i Ašidi Smailbegović. Ove dame potiču iz uglednih porodičnih linija, a njihove biografske naracije demonstriraju kompleksno polje gde se prepliću pravne norme, religijske doktrine te pitanja društvenih privilegija i ženske ranjivosti kao inherentni aspekti ženske egzistencije, specifični za dato vremensko razdoblje. Kroz njihove priče, autorica pruža dragocjen uvid u njihove stavove prema pravu, istovremeno naglašavajući složeni utjecaj religijske svijesti i društvenog statusa na formiranje tih stavova.

U okviru poglavlja posvećenog zaključnim razmatranjima, autorica Yonnis još jednom afirmira kako korištenje sudske dokumentacije kao osnovnog izvora istraživanja donosi autentičan uvid u niz međusobno prepletenih i komplementarnih procesa, te na taj način stvara cjelovitu priču o ljudskoj sudbini. Ovaj korpus izvora omogućava obuhvat raznolikih život-

nih putanja mnogih žena, ujedinjenih željom da njihov glas bude legitimno predstavljen pred dostupnim pravnim mehanizmom, čime se ruši učestalo prisutan stereotip o bosanskohercegovačkim ženama kao čisto pasivnim figurama u javnom domenu ovog perioda.

* * *

Ovaj znanstveni doprinos ne samo da bilježi prošlost već osvjetljava i one aspekte društva koji su, usred mnogih istraživanja koja se neposredno odnose na ovaj temporalni okvir, ipak ostali nedostavno istraženi. Ova analiza duboko uranja u sudski život i istodobno otkriva žensku inkorporaciju u društvenim promjenama unatoč ograničenim mogućnostima. Osim što istražuje pravosudne dokumente, autentične i precizno kontekstualizirane, autorica uspijeva eksplicirati da su žene aktivno konvergirale s javnim domenom, porodičnim dinamikama te društvenim transmutacijama. Služeći se autentičnim životnim pričama žena i epizodama iz njihove kompleksne svakodnevnice, djelo uspješno obasjava zabačene uglove historijske panorame, istovremeno oživljavajući živote i konfrontacije tih žena, sa svrhom demistifikacije karakteristika koje su se tradicionalno pripisivale bosanskohercegovačkim ženama.

U zaključku, ovo djelo otvara vrata razumijevanju složenosti i dubine ženske uloge u društvu Bosne i Hercegovine tokom vremena kada su se miješali različiti kulturološki utjecaji. Osim što donosi novu perspektivu na pravnu historiju općenito, djelo *Žene u sudskim spisima 1878–1914*. ističe se kao važan doprinos razumijevanju društvenih promjena i uloge žena u periodu transformacije, te kao takvo zaslužuje posebno mjesto u pravnoj historiografiji. Ono stavlja žene u središte priče, posredno otkrivajući njihovu ulogu važnih aktera u metamorfozi jednog društva.

Enida Dučić